

Λόγος εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ

Ὁ Ἰσαάκ ἐξ ἐρήμου μήτρας φυτὸν ἐβλάστησε πολύκαρπον καὶ ἀπὸ στείρας γυναικὸς πηγὴ ἀνθρώπων ἀνέτειλεν· συνελήφθη γὰρ ἐξ ἐπαγγελίας, καὶ εἰς ἄλλους τὴν ἐπαγγελίαν ἐπλήθυνε. Καὶ ἐχαρίσθη μὲν τῷ Ἀβραάμ, αὐτὸς δὲ τοῖς ἔθνεσιν αὐτὸν διεφύλαξε· τὸν γὰρ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἐδεξάμεθα. Ἀπὸ δικαίου δὲ φυτὸν γεννᾶται δίκαιον, ἵνα τὴν δικαιοσύνην Χριστὸν προκηρύξῃται. Πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν πρόδρομος ἐγένετο ὁ Ἰσαάκ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ πᾶσα γενεὰ πατέρα αὐτὸν ἐπίσταται. 234 Ἐγέννησε τοίνυν ἡ φύσις, ἵνα γεννήσῃ καὶ ἡ προαίρεσις· ἡ φύσις ἔτεκε τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ προαίρεσις ἐγέννησε τὸν δίκαιον. Συνῆλθε τὸ συναμφοτέρον καὶ τέλειος ὁ Ἰσαάκ ἐν ἀγιότητι γίνεται. Τρεῖς τύπους εἶχε τὸ δίκαιον· τὴν φύσιν, τὴν πρᾶξιν, τὴν χάριν. Τὴν μὲν φύσιν, ὅτι ἐκ στείρας προῆλθεν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ Παρθένου γεγέννηται· τὴν δὲ πρᾶξιν, ὅτι ἦν ἄκακος καὶ τοῖς ἐχθροῖς χρηστότατος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς σταυρούμενος τοῖς ἐχθροῖς ὑπερηύχετο· καὶ τὴν χάριν, ὅτι καὶ σφαγιαζόμενος οὐκ ἀπέθανεν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς θανὼν ἄλιν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Τί τοίνυν ἐλογίσατο ὁ Ἀβραάμ αἰτηθεὶς θυσίαν; Καὶ μὴ πληρώσας αὐτήν, τί ἐνόμισε; Τὴν τοῦ κελεύσαντος διάνοιαν ἔγνω, ὅτι μετενόησεν ἄρα, ἢ ὅτι ἐψεύσατο, ἢ ὅτι ἀναστῆσαι τὸν Ἰσαάκ ἐκ νεκρῶν οὐκ ἠδύνατο; Οὐχί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐπίστευσεν, οὐκ ἂν τῆς θυσίας ἐνήρχετο, καθὼς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Οὔτε οὖν ἠπίστησεν, οὔτε σκάνδαλον ὑπέμεινεν· ἀλλ' εἶδε Χριστὸν ἐκτυπούμενον, καὶ συνῆκε τῆς οἰκονομίας τὴν ἔκβασιν. Εἶδεν ἐν τῷ ἰδίῳ υἱῷ τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν, καὶ συνῆκε τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· τὴν τε ἑαυτοῦ πείραν εἶδε πολλῶν λυσιτέ 235 λειαν· καὶ γὰρ ἄχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ τοῦ Ἰσαάκ τύπῳ τὰ ἔθνη πείθονται ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περὶ Χριστοῦ. Περὶ οὖν τῆς ἡμέρας ταύτης εἶπεν ἐν εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, ὅτι ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραάμ ἐχάρη. Εἰ μὴ γὰρ εἶδε, τῶν προειρημένων σκανδάλων οὐκ ἂν ἀπηλλάττετο· διὰ τοῦτο δὲ μᾶλλον ἐχάρη, ὅτι ἄξιος εὐρέθη διπλῆς χάριτος· διότι εἶδε τὸν Θεόν, καὶ ὅτι Χριστοῦ τύπον προεχειρίσθη λειτουργῆσαι, ἔλυσέ τε τὸν κρυπτόμενον διὰ τοῦ φαινομένου. Ὅτι τὸν υἱὸν ἀπέλαβεν ἄσινῃ, καὶ τὸν σταυρὸν ἔδειξεν ἐν τῇ προσλήψει γινόμενον, οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει τῆς θεότητος, ἐπειδὴ τὸν ἐκφύσεως αὐτοῦ υἱὸν πάθους ἀθιγῆ ἀπέλαβε· συνέπαθε γὰρ οὐδαμῶς τῇ σαρκὶ ἢ θεότης· καὶ γὰρ ὁ Ἰσαάκ ἐδέθη μηδὲν ὑποστάς· συνῆν καὶ ἡ θεότης τῷ Υἱῷ, μηδὲν παθοῦσα· ὅτι καὶ ὁ Ἰσαάκ ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ θυσιαστηρίου ἀνενήνεκτο. Ὁ μέντοι βωμὸς ἦν ὁ τύπος τοῦ Γολγοθᾶ, τὰ δὲ ξύλα ἢ εἰκῶν, ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ· ὁ δὲ Ἀβραάμ ἦν ἡ συγκατάθεσις τοῦ Πατρός· καὶ ἡ μάχαιρα ὁ ὄρος ὃν ἔκρινε παθεῖν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ. 236 Λέγει ὁ Ἰσαάκ, ἰδοὺ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα· ποῦ τὸ πρόβατον, πάτερ; Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. Ἐσιώπησεν ὁ παῖς γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ πατρός· ἠσύχασε καὶ ὁ Χριστὸς εἰπὼν, τὸ σὸν θέλημα γινέσθω, Πάτερ. Ἴδωμεν δὴ τὸν σταυρὸν καὶ συνήσωμεν τῆς θυσίας τὴν δύναμιν. Νόει γὰρ τὸν τοῦ Ἰσαάκ βωμὸν τὸν σταυρὸν. Ἴνα γένηται θυσιαστήριον, καθὼς φησιν ὁ Θεός, ἐκ λίθων ἀπελεκήτων διὰ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἰδίου Υἱοῦ, καὶ ὁ νόμος διηγόρευσε λίθους τμηθέντας θυσιαστηρίοις μὴ ἐνίσσθαι. Ἦδει γὰρ ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν θυσιαστηρίῳ ἀχειροποιήτῳ ἀνενεχθήσεται. Διατί δὲ οὕτως ἠθέλησεν ὁ Θεός; Ἴνα δείξῃ τὴν θυσίαν, ὅτι ἀνθρώπων χεῖρες τοῦτο ποιεῖν οὐκ ὀφείλουσιν· ἐκεῖνα δὲ ποιεῖν ἄνθρωπος τὰ θυσιαστήρια, ὅπου ἄλογα προσεκομίζοντο πρόβατα. Τὸ δὲ Χριστοῦ θυσιαστήριον ποιεῖτω Θεός, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ τῶν

ἀνθρώπων γένους προσήγαγεν· ὅτι τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Θεὸς ἔκτισε καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὁμοίως καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ θυσιαστήριον ὁ Θεὸς ἔκτισεν. 237 Οἶδα πατέρας θύοντας παιδεύειν τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ἑτέροις προχειρίζονται τὰ μυστήρια. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν οὐκ ἀνθρώπων οἰκοδομαῖς ἀλλ' οἰκειῖαις θυσιαστήριον ἔχειν ὥρισεν. Οἱ τοίνυν λόγοι εἰκόνας ἐχέτωσαν· τὰ γὰρ Χριστοῦ ὑπὲρ πάντας εἰσίν. Ἡ μὲν οὖν εἰρημένη εἰκὼν παρείληπται, οὐχ ἵνα σκανδαλισθῆς, ἀλλ' ἵνα νοήσης, καὶ αἱ παραβολαὶ οὐ πρὸς μείωσιν λέγονται τῆς θεότητος, ἀλλὰ πρὸς αὐξήσιν. Ἔκουε οὖν ἐν φωτὶ καὶ μὴ λάλει σκοτεινά· σύνες τὰ ἔργα τοῦ φωτὸς καὶ μὴ σκοτοῦ τὴν διάνοιαν. Εὗρον δὲ καὶ τὸν σταυρὸν ἐν τῷ τύπῳ σημαινόμενον· ὃ δὴ προσηγόρευσε φυτὸν σαβὲκ ἢ θεία οὖν Γραφή. Φυτὸν αὐτὸν καλεῖ, ὅτι οὐκ ἀπὸ γῆς ἦν, ἀλλ' ἀπ' οὐρανοῦ μετεφυτεύθη· καὶ σαβὲκ αὐτὸν ὀνομάζει, ὅτι ἐπὶ γῆς μὲν ἐλειτούργησεν, ἐν οὐρανοῖς δὲ ριζωθήσεται. Εἰ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἦν ἐξ ἀρχῆς τὸ πρόβατον, ἐκεῖ ἦν καὶ τὸ φυτὸν, πάντως πρὸ ἀνατολῆς. Εἰ δὲ ἄφνω τὸ πρόβατον ἐκείσε ἀνεδείχθη, δῆλον ὅτι καὶ τὸ φυτὸν οὐκ ἐνυπήρχε τῷ χώρῳ. 238 Ὡς τοίνυν τοῦ ποιμένος τοῦ θαυμαστοῦ, καὶ ὡς τοῦ γεωργοῦ τοῦ ἐνδόξου· ὅτι οὐ μόνον γεωργὸς καὶ ποιμὴν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ δημιουργὸς καὶ μέγας ἐπίσκοπός ἐστιν. Ἄρα ὄντως ἐξ οὐρανοῦ τὸ φυτὸν ἤνεγκεν; Ἄρα τὸ πρόβατον πόθεν ἤγαγεν; Τί γάρ, ὁ οὐρανὸς γῆν ἔχει, ἵνα καὶ τὰ φυτὰ ἀνήγαγεν; Ἡ ἄλογα τρέφει, ἵνα πρόβατον δώσειεν; Καὶ πῶς ἐστὶ ποιμὴν καὶ γεωργὸς τῶν λογικῶν ψυχῶν ὁ Θεός· ὅτι τῶν μὲν ἐνεργεστέρων, ὡς πλέον δυναμένων, ποιμὴν ἐστὶ, παρεχόμενος ταῖς ψυχαῖς τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τὰ δικαιώματα καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τὰ χαρίσματα, διαφυλάττων δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τῆς βίας τῶν δαιμόνων καὶ τῶν τῆς σαρκὸς δηλαδὴ παθῶν; Πόθεν οὖν ἤνεγκε τὸ φυτὸν καὶ τὸ πρόβατον; Ἴσως εἴποι τις ἂν ἀπὸ τοῦ παραδείσου· ἐγὼ δὲ τοῦτο οὐ λέγω. Οὐ γὰρ ὁ παράδεισος ἐδόθη εἰς τύπον, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν· οὔτε εἰς εἰκόνα διατρέχουσαν, ἀλλ' εἰς αὐθεντίαν διαμένουσαν. Ἐκεῖνος δὲ ὁ εἰπὼν, ἐξαγαγέτω ἢ γῆ ξύλον κάρπιμον καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν, αὐτὸς καὶ εἶπε καὶ ἐφάνησαν. Ὁ γὰρ μυριάδας γηγενῶν κτίσας ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, οὐκ ἐκεῖ χρῆται παρὰ ἄλλου πρόβατον, οὐδὲ ἔχρηζε παρὰ γεωργοῦ ἵνα μετενέγκας φυτεύσῃ τὸ φυτὸν 239 τοῦ σαβέκ, ἀλλὰ τάχα οὖν ὑπέστησεν ἡμῖν τῷ λόγῳ. Ἀπὸ τοῦ Προφήτου τοίνυν ἴσως μάνθανε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Θεὸς προσέταξε τῇ κολοκύνθῃ γενέσθαι ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ εἶπε τῇ πέτρᾳ καὶ παρήγαγεν ὕδατα· οὐ γὰρ αἰτίας δέεται τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ χώρου καὶ χρόνου. Διὸ δὴ μάθωσιν ἀπὸ τούτων οἱ τὴν ὕλην αἰτίαν λέγοντες τῶν τοῦ κόσμου μερῶν, εἰδῶν τε καὶ γενῶν εἶναι· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ ὕλην ὁ Θεὸς διέκρινεν, ἵνα τὸ μὲν αὐτῆς ξηρὸν γῆν ποιήσῃ, τὸ δὲ ὑγρὸν ἀέρα· καὶ τὸ μὲν ὑγρὸν εἰς λεπτότατον ὕδωρ, τὸ δὲ ξηρὸν, τὸ πάνυ λεπτόν, εἰς πῦρ ἀπονείμῃ· καὶ ἀπὸ τῶν κινήσεων καὶ ὀρμῶν, τὸ μὲν κοῦφον γίνεσθαι πτηνόν, τὸ δὲ ἰσχυρὸν θηρία καὶ τὰ ἄλλα ἄλογα· τὸ δὲ βαρὺ ἐρπετά, καὶ τὸ χαῦνον νηκτά· τῶν δὲ ἀκινήτων δυνάμεων, τῶν εἰρημένων τεσσάρων μερῶν, τὸ μὲν ξηρὸν διαμεῖναι εἰς ξηροὺς καρπούς, τὸ δὲ θερμὸν καὶ ξηρὸν εἰς ὑγροὺς καρπούς· καὶ τὸ μὲν βαρὺ καὶ ὑγρὸν εἰς ἀμφιβίους πόας, τὸ δὲ κοῦφον καὶ ὑγρὸν εἰς φε 240 ρεσβίους· καὶ ἐκ τῆς καθ' ἕκαστον δυνάμεως τὰς διαφορὰς τῶν ξηρῶν τε καὶ ὑγρῶν, τῶν τε λαχανωδῶν καὶ ποωδῶν καὶ ριζωδῶν ιδέας· οἷον ἐκ τῆς μόνον ξηρᾶς διεΐλε τὸ καθαρώτατον εἰς ἄλικος καὶ σίτου γένεσιν, τὸ δὲ ὑγρώτερον εἰς κριθὴν καὶ ἔλυμον καὶ βρόμου διανομήν, τὸ δὲ βαρύτερον εἰς τὰς καθ' ἕκαστον χεδροπίας· πάλιν δὲ ἐκ τοῦ ὑγροῦ καὶ κούφου τὸ μὲν μερικῶς θερμὸν εἰς πράσα, τὸ δὲ γεῶδες θερμὸν εἰς κράμβην καὶ τὰ δριμαῖα πάντα, τὸ δὲ κουφότερον ὑγρὸν εἰς κολοκύνθας καὶ σικύους καὶ πέποννας. Πολὺς δὲ τούτων ὁ λόγος, ἐὰν θέλω καθ' ἕκαστον ἐξηγήσασθαι. Εἰ οὖν κατηνάλωσε τὴν ὕλην ὁ Θεός, ὡς Ἑλληνέες φασιν, εἰς τὰ μέρη καὶ γένη –ταύτην καὶ μέρη καὶ γένη–πόθεν οὖν ἐποίησε δένδρον καὶ πρόβατον; Πόθεν τε κολοκύνθαν; Καὶ ἐν ἄλλω

καιρῷ πετεινῶν ἀπειρῶν πλήθος, ὥστε κορέσαι χιλιάδας ἐπὶ χρόνον πολύν; Πόθεν δὲ τῇ πέτρα τὸ ὕδωρ καὶ τῇ σιαγόνι τοῦ ὄνου πηγὴν; 241 Ὅσπερ οὖν ταῦτα ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησεν, οὐ γὰρ χρόνῳ μετήγαγε ταῦτα, ἵνα εἴπητε ὅτι ἀπὸ τῆς φύσεως ἐχρήσατο, οὕτω δὴ καὶ πάντα ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησεν· οὐ γὰρ κρείττων ἐστὶν ἢ ὕλη τῶν νοερῶν πάντων ταγμάτων. Εἰ δὲ τὰ ἀμείνονα ῥώμη καὶ συνέσει, τάχει τε καὶ διανοίᾳ, ἐκ μὴ ὄντων ἐγένετο, τίς ἀμφισβητήσει περὶ τῶν ἐλαττόνων καὶ διαρρεόντων; Καὶ ὁ Παῦλος δὲ εἶπε, τὰ ὀρώμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ ὀρώμενα αἰώνια· ἦδει γὰρ που τῆς ἐπουρανίου οὐσίας πολὺ τὸ διάφορον πρὸς τὰ ἐπίγεια. Ἄλλὰ λοιπὸν ἐπανελθόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον, εἴπωμεν τίς ὁ λόγος τοῦ Ἰσαάκ, ἵνα μάθωμεν τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ. Ἐσιώπα κρινόμενος, καὶ σφαγιαζόμενος συνέιχετο, δηλῶν ἐκεῖνον τὸν συκοφαντούμενον καὶ σιγῶντα, τὸν σταυρούμενον καὶ ὑπὲρ τῶν θεομάχων τῷ Πατρὶ πρεσβεύοντα. Ἄλλὰ τὸ πρόβατον οὐκ ἐκ σποράς ἐγεννήθη, διὰ τὸν μέλλοντα ἐκ Παρθένου τίκτεσθαι. Ἐκρατεῖτο ἐκ τῶν κεράτων ὁ κριὸς ὁ ἐνιαύσιος, ἐπειδὴ καὶ ὁ μέλλων ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων σταυροῦσθαι, ἐκουσίως δεσμοῖς προσήγετο. Οὐκ ἦν τις 242 ὁ δήσας ἐκεῖνο τὸ πρόβατον, εἰ μὴ ὁ Θεός· καὶ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐσταύρου ἀνθρωπος, εἰ μὴ ἦν τοῦ Πατρὸς τὸ θέλημα. Τοῖς ἐμπροσθίοις ποσὶ τὰ κέρατα περιεμπλέξαν τὸ πρόβατον ἴστατο, ἵνα δείξη τὸν σταυρόν, ὅτι προσεῖχε τύπον ὀλόκληρον· τὰ γὰρ κέρατα τοῦ προβάτου ἐστὶν ἡ χάρις, καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες τῶν χειρῶν ἢ ἔκτασις· διὰ γὰρ Θεοῦ καὶ ἔργων ἐναρέτων ἐτελειώθη τοῦ Χριστοῦ τὸ μυστήριον. Ὡ μυστηρίων μεγίστων, κρυπτομένων ἐν τύποις μικροῖς! Ὡ θεότητος, γνώμη ἀποπελαζούσης εἰς τὴν τῆς ἀμαρτίας ἀναίρεσιν! Ὡ μεγίστης δυνάμεως, γελώσης ἐπὶ τῇ προπετεία τοῦ διαβόλου! Ὁ Ἰσαάκ ἤγετο ἐπὶ τὸν βωμόν, καὶ τὸ πρόβατον ἐθύετο· τὸ παιδίον ἐφθέγγετο, καὶ ὁ κριὸς ἀόρατος ἦν· ὁ νέος ἠγωνίζετο, καὶ τὸ πρόβατον ἐστεφανοῦτο. Ἦθλει ὁ Ἰσαάκ, ἵνα τύχη τῆς τοσαύτης χάριτος· παρελθὼν δὲ ὁ κριὸς συνέχεε τὴν τοσαύτην ὑπόθεσιν. Ἐφάνη τὸ πρόβατον καὶ τὸ μυστήριον ἀπὸ τοῦ Ἰσαάκ κρύπτεται· ἐτύθη ὁ ἀμνὸς καὶ ὁ νέος ἀνέζησεν. Ἐλύθη ὁ Ἰσαάκ τοῦ προβάτου δεθέντος· ἐκρατεῖτο κριὸς καὶ ὁ παῖς ἀπελύετο. Ταῦτα δὲ πάντα ἐγένετο διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μέλλοντος τελειοῦν τοῦ σταυροῦ τὸ μαρτύριον. Εἰ γὰρ ἐπλησίασεν αὐτὸν προσάγεσθαι, τάχα ἂν καὶ ὁ Ἰσαάκ ἔπασχεν 243 εἰς μαρτύριον τῶν ἀπιστούντων· καὶ ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ Χριστός, πολλοὶ ἀντὶ τοῦ ἐνὸς Ἰσαάκ ἰσαάκιοι παῖδες ἀνηρέθησαν, ἵνα τελειωθῇ τοῦ Ἰσαάκ τὸ μυστήριον. Ὑπὲρ Χριστοῦ παθόντες τὸν ἄδην κατέπηξαν, ὅτι ἀθῶοι ὄντες, διὰ Χριστὸν καὶ ἄκοντες ἔπαθον. Ἰδὼν δὲ καὶ ὁ θάνατος ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ προαίρεσις ὑπὲρ εὐσεβείας, ἀλλὰ φύσις ἀπορρήτῳ λόγῳ ἐμαρτύρησε· συνήκε τε ὅτι ὁ Δημιουργὸς προεβάλλετο τὴν ἀδαῆ φύσιν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνίσασθαι, καὶ ἐνόμισεν ὁ Ἐχθρὸς ἔκ τινος συμπτώματος γεγενῆσθαι τὴν φύσιν· ἦδει δὲ καὶ ὁ Κτίστης τὴν τῆς φύσεως ὁμολογίαν καὶ ἐδέξατο τὴν μαρτυρίαν. Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἀνενεχθῆναι εἰς θυσίαν τὸν ἀδαῆ Ἰσαάκ καὶ ἐν τύπῳ τελειῶσαι αὐτοῦ τὸ ὀλοκαύτωμα, αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῶν παιδίων τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἀπεδέξατο· ἐπειδὴ οὐχ ὡς ὁ Θεὸς ἀκούει, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἰωάννης μήπω γεννηθεὶς προεφήτευσεν, σκιρτήσας ἐν τῇ γαστρὶ χαρᾶ ἀνεκκλήτῳ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὰ παιδιά σιωπῶντα ἐμαρτύρησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰακώβ καὶ ὁ Ἡσαῦ ἐπάλαιον ὑπερφυῶς, τὴν οἰκείαν προαίρεσιν ἐξαγορεύοντες· πῶς δὲ οἱ Χρι 244 στοῦ μάρτυρες, κἂν νήπιοι ὑπῆρχον, οὐκ ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἠγωνίσαντο; Ἐκεῖνοι περὶ ἑαυτῶν προεφήτευσαν, καὶ οὗτοι περὶ Χριστοῦ ἐμαρτύρησαν. Ὁ Ἰακώβ τῆς πτέρνης ἐκράτει τὸν Ἡσαῦ, καὶ ὅπερ ἢ φύσις προεῖπε, τοῦτο καὶ ἡ προαίρεσις ἤρπασεν. Τοῦτο δὴ καὶ ἐν τοῖς παιδίοις· ἡ φύσις ἔπαθε καὶ ἡ φύσις ἐμαρτύρησεν· ἐπηκολούθει δὲ καὶ ἡ προαίρεσις. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος κατὰ φύσιν ἔχει τὴν προαίρεσιν· οὐχ ἡ προαίρεσις τῷ ἀνθρώπῳ τὴν φύσιν δίδωσιν. Ὡ φύσεως, σιωπῆ λαλούσης καὶ ἐμπεριεχούσης προφητείαν τοῦ μέλλοντος!

Εἰ γὰρ καὶ ἠνδρώθησαν οἱ παῖδες, ἐμαρτύρησαν ἄν, ἐπειδὴ καὶ τὸν Ἰακώβ ἔδειξε ποιοῦντα κατὰ προαίρεσιν, ὅπερ ἡ φύσις ἐποίησε. Διὰ τριῶν ἡμερῶν ἦλθεν Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν ἅγιον, σημαίνων τὴν ἀνάστασιν ἣν οἶδεν ὁ Ἰσαάκ· κατὰ γὰρ τὴν ἐκείνου γνώμην, θανῶν ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Φθάσας δὲ ἐπὶ τὸν τόπον τῆς ἱερᾶς ἐκείνης θυσίας, εἶδε καὶ μυστήριον ἀπόκρυφον ἐν χώρῳ ἐνί, τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὃν τρόπον γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἀντὶ τοῦ τάφου γέγονε τοῦ Ἰσαάκ τὸ θυσιαστήριον· ἐκεῖ γὰρ εἰς τὸ θανεῖν ἐπιτεθείς, ζῶν καταβέβηκε, καὶ ἐπὶ τοῦ δένδρου τὸν σταυρὸν ἐθεάσατο, ὅτι ὁ ἀμνὸς 245 ἐν αὐτῷ ἀνεστύλωτο· καὶ ὁ σταυρὸς λειτουργὸς τοῦ μέλλοντος σώζειν τὸ γένος ἡμῶν γέγονεν, ὅτι τὸν Ἰσαάκ ἐλυτρώσατο. Τότε ἴσως ὁ Χριστὸς τὸν Ἰσαάκ ἔσωσεν ἐκ τοῦ τάφου, ἐπειδὴ ὁμοίως τοὺς ἁγίους ἐκ τοῦ ἄδου ἐρρύσατο· πολλὰ γὰρ ἔχει μυστήρια τὰ κατὰ τὸν Ἰσαάκ γενόμενα. Ὡς τοῦ καινοῦ θαύματος! Ἐκεῖ τὸ θυσιαστήριον καὶ τάφος γέγονε· καὶ ἐπὶ Χριστοῦ ὁ τάφος καὶ θυσιαστήριον πέπηγεν. Ἐν τῇ ἀναστάσει ὁ τάφος ἐκεῖ καὶ τὸ θυσιαστήριον, ἵνα πληρωθῇ τὸ Ἡσαΐου ῥητόν, ὅτι ἔσται ἡ ταφή αὐτοῦ τιμὴ. Τοιοῦτον οὖν τί αἰνίττεται; Ὅτι τὸν τάφον αὐτοῦ δεῖ γενέσθαι θυσιαστήριον, καὶ τὸ θυσιαστήριον τάφον· οὐδὲν ἄλλο σημαίνων ἢ τὴν γῆν οὐρανὸν καὶ τὸν οὐρανὸν γῆν γενέσθαι. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος κατήλλαξε τοῖς ἐπιγείοις τὰ ἐπουράνια· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐξ οὐρανοῦ ἄγγελοι ἐπὶ γῆς κατέβησαν. Πότε δὲ τοῦτο γέγονεν; Ὅτε ὀφθὲν πλῆθος ἀγγέλων οὐρανόθεν ἐβόησε, δόξα λέγον ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἀπὸ γῆς δὲ οὐρανόν, ὅτε θανῶν ὁ Χριστὸς τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων εἰς οὐρανοὺς 246 ἀνήγαγεν· ὅταν γὰρ ὑψωθῶ, φησί, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. Εἶδες πῶς ἐν ἐτέρῳ ἐκάτερον γέγονεν; Ἐν οὐρανοῖς ἡ γῆ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, οἱ οὐρανοί; Ἀνήλθον ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσαάκ μονώτατοι εἰς τὸν τόπον τὸν δηλωθέντα· ἔασαν γὰρ τὴν ὄνον καὶ τοὺς παῖδας ὑπὸ τὸ ὄρος. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως, δύο ἔσονται ἐν τῷ μυλῶνι, ἡ μία παραληφθήσεται καὶ ἡ μία ἀφεθήσεται· οἱ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας ἀφίενται ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν κρίσιν ἐκδεχόμενοι, καὶ πᾶσα ἡ ματαία κατάστασις καὶ ἡ τοῦ βίου εὐτέλεια, ἧς τύπον ἔχει ἡ ὄνος, μηδὲν ἔχουσα περισωζόμενον· ὁμοῦ γὰρ τῷ σώματι αὐτῆς συναπόλλυται. Λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος ὅτι ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα. Οὐκοῦν οὗτοι εἰς τὸ ἰσαακίαιον παραληφθήσονται. Ἐκεῖ ὄψονται τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἐγὼ τοῦτο τὸ ὄρος εἶναι λέγω τὸν παράδεισον· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ γῆ τῶν ζώντων, ἣν οἱ πρᾶεῖς κληρονομεῖν εἴρηται. Καὶ ὅτι ὑψηλότερός ἐστι τῆς 247 γῆς ταύτης ὁ παράδεισος, λέγει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ἠρπάγην εἰς τὸν παράδεισον· τὸ δὲ ἀρπάζεσθαι, ὑψος ἐποίει. Διὸ ὡς ἀδύνατον ὄντα ἀνθρώποις εἰς ἐπίβασιν, δι' ἀρπαγῆς ὁ Θεὸς δυνατὸν αὐτὸν καθίστησι. Καὶ ἐν Γενέσει δὲ λέγει ὅτι οἱ τέσσαρες ποταμοὶ ἐκεῖθεν ἐκπορεύονται· οὐ δύναται δὲ ἐκ ταπεινοτέρου χωρίου ὕδωρ ἐκπορευθῆναι εἰς ἕτερον χωρίον μᾶλλον μετέωρον· ἀλλὰ καὶ ὁ Γεῶν διὰ Θηβαΐδος γῆς ὀρεινῆς κάτεισιν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, ὡς εἶναι δῆλον ὅτι καὶ ἐπὶ τὴν Αἰθιοπίαν· ἀπ' ὑψηλοτέρου οὖν κάτεισιν. Ἐκεῖ ἔρχονται οἱ ἅγιοι, καταλιπόντες πᾶσαν τὴν τοῦ βίου φαντασίαν καὶ ματαιότητα· οἱ γὰρ δοῦλοί εἰσιν ἡ φαντασία τῆς δορυφορίας τοῦ κόσμου, καὶ τὸ πῦρ καὶ τὰ ξύλα ἐπιφέρονται τὰς πράξεις, τοὺς λόγους, τοὺς λογισμούς. Τρία δὲ ἐστὶν ἃ ἐπάγονται διὰ τὴν πίστιν τῆς ἁγίας Τριάδος· ὀλόκληρον γὰρ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τῇ ἀναστάσει ἔξουσι. Λέγω δὲ τὰ τρία πάλιν εἰς ἓν συνερχόμενα· οἱ γὰρ μάρτυρες τὰ πάθη αὐτῶν βαστάζοντες, πρὸς τὸν Χριστὸν ἀπέρχονται· τὰ γὰρ ξύλα καὶ τὸ πῦρ καὶ ἡ μάχαιρα τῶν διωκτῶν ἐστὶ τὰ κολαστήρια. Εἰ δὲ τις εἴποι τὰ κολαστήρια ἐπιφέρεσθαι, λέγει καὶ ὁ Παῦλος ὅτι ἕκαστος τὸ ἴδιον φορτίον βαστά 248 σει· καὶ πάλιν, ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Κύριος, πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἄλλ' εἶπεν ὁ Ἀπόστολος, ἀμφότερα τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ Ἅγιον, φήσας ἀναλαβεῖν καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ

ῥῆμα Θεοῦ. Οὐκοῦν οἱ ἄξιοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἰδίαν ἔχοντες τὴν χάριν, μετὰ τῶν ξύλων τὸν βίον ἐῶντες, τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ βαστάζουσιν ἐν τῷ πνεύματι, ἐκδημοῦντες τοῦ κόσμου δι' ἐγκρατείας. Εἰπόντες δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἰσαάκ, ἐξῆς καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ εἶπεν ὀφείλομεν. Τὸ τοίνυν ὄνομα τοῦ φυτοῦ σαβὲκ λέγεται· οὐδὲν δὲ ἡ θεία Γραφή δένδρον εἶωθε προσαγορεύειν· οὐ κέδρον, οὐ κυπάρισσον, οὐ πίτυν, οὐ στρόβιλον, οὐκ αἶγειρον, οὐ πλάτανον, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν. Ἄρα οὖν τί ἐστὶ, καὶ πόθεν τοῦτο; Καὶ ἵνα τί ξένον ἔχει ὄνομα; Ἰδωμεν δὴ αὐτὸ τὸ σαβὲκ τί ἐρμηνεύεται, εἴ πως δυνηθῆμεν ἵχνη λαβέσθαι πρὸς ἐρμηνείαν, δυσέμφατον συνέχον ἔννοιαν. Ἄρτι μὲν ἄφεις λεγόμενον, ἄρτι δὲ δύναμις, ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον ἀκόλουθον· καὶ γὰρ ἄφεις ἐχαρίσατο ἡμῖν ὁ σταυρὸς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ἐνεδυνάμωσεν ἡμᾶς τῷ ἐχθρῷ παρατάξασθαι. 249 Τοιγαροῦν ὅτι ξύλον ἐστὶ πιστεύομεν, καὶ ξένον δὲ τὸ δένδρον καταλαμβάνομεν, καὶ μὴ τι ἐκείνου παρόμοιον ἐστὶ τοῦ διπλοῦ ξύλου· καὶ γὰρ τοῦτο διπλοῦν ἐστὶ. Ἀλλὰ καὶ ὁ σταυρὸς διπλοῦν εἶχε τρόπαιον· τοῖς μὲν πιστεύουσι ζωὴν παρέχων, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσι θάνατον. Τὸ ἐπὶ Ἰσαάκ, ἄφεις μὲν ἀνθρώποις, δύναμις δὲ ἀγίοις εἰς τὸ ἀντιμάχεσθαι τοῖς δαίμοσι· καὶ πάλιν, ἄφεις μὲν τοῖς πιστεύουσι, δύναμις δὲ τοῖς ἀπίστοις, ὅτι ἀμύνασθαι δύναται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Καὶ τὸ τοῦ παραδείσου διπλῆν ἔσχε δύναμιν· τοῖς μὲν γινώσιν καλοῦ καὶ πονηροῦ, τοῖς δὲ ἐπίγνωσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Σαβὲκ τὸ φυτὸν Ἀβραὰμ ἐώρακε· δι' αὐτοῦ γὰρ προεδήλου ὁ Θεὸς ὅτι ἀφεθήσεται τῷ Ἰσαάκ μὴ ἀποθανεῖν· ἔγνω δὲ καὶ Ἰσαάκ ὅτι τῇ σιγῇ εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν τέλειον ἀποφέρεται. Παλιννοστοῦσι δὲ πρὸς τοὺς παῖδας καὶ εὐρίσκουσι τὴν ὄνον σὺν αὐτοῖς. Ἔτι γὰρ εἰς μακροὺς χρόνους ἡ ὄρασις καὶ τῷ Δαυιδ ὁ χρησμὸς εἴρηκε. Καὶ ὡς ἀπὸ ναοῦ ὑποστρέψαντες, ἦλθον εἰς τὸν ἑαυτῶν οἶκον τετελεκότες τὸ μυστήριον. Ὁ 250 Ἀβραὰμ γέγονεν ἱερεὺς καὶ Ἰσαάκ τὸ τυπικὸν ἱερεῖον. Ὁ μέντοι κριὸς τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως ἐτελείωσεν, ἵνα Ἰσαάκ ὁ τύπος προφητεῦση περὶ τοῦ μέλλοντος, θανῶν καὶ ἀναστάς, τυθεὶς καὶ μὴ φθαρεὶς, πεδηθεὶς καὶ εἰς γῆν μὴ ἀπομείνας. Μακάριος εἶ, ὦ Ἀβραὰμ, ὅτι ἐν σοὶ καὶ ἐν τῷ υἱῷ σου Χριστὸς ἀνετυπώθη. Μακάριος εἶ, ὅτι ἀνὴρ Χαλδαῖος ἀπεστάλης ἐν γῇ Χαναάν, ἵνα κηρύξῃς τοῖς αὐτόθι θεοσέβειαν· καὶ γέγονας ἀπόστολος μὲν δι' ὑπακοῆς, προφήτης δὲ διὰ χάριτος, καὶ ἱερεὺς διὰ πνευματικοῦ χαρίσματος· πατριάρχης δὲ γέγονας δι' ἀπαρχὴν εὐσεβείας· τέλειός τε γέγονας, ἐν πολλοῖς πειρασμοῖς εὐρεθεὶς δόκιμος. Γένοιτο τοίνυν καὶ ἡμᾶς χαρῆναι σὺν σοί, ὅταν ἔλθῃ Χριστὸς ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. Ὡς ἡ δόξα, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.